

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia Poetica II (2014)

Agnieszka Liro

Miasto pisarzy / Pisarze w mieście. Wokół konferencji „Ścieżkami pisarzy: miasto jako przestrzeń życia twórców” Kraków, 27–29 marca 2014

W ostatnich latach coraz większą uwagę poświęca się wzajemnym wpływom przestrzeni i kultury, przestrzeni i sztuki, a wreszcie przestrzeni i człowieka. Oddziaływanie na siebie miasta, twórcy oraz jego wyobrażenia o mieście, jak również funkcjonowanie tego wyobrażenia w świadomości zbiorowej, stało się przedmiotem badań geopoetyki. Z kolei problemem tożsamości i pozycji człowieka w środowisku miejskim zajęła się antropologia miasta. Wynikiem fascynacji tą problematyką był zorganizowany po raz pierwszy w marcu tego roku festiwal *Ścieżkami pisarzy: miasto jako przestrzeń życia twórców*. Jego inicjatorami były doktorantki krakowskich uniwersytetów: Natalia Biesiada, Elżbieta Binczycka, Anna Grochowska i Malwina Mus.

W ramach festiwalu odbyła się trzydniowa konferencja naukowa. W czasie obrad szczególnie dużo mówiono o Krakowie, poruszając przy tym kilka ważnych kwestii. Dziekan Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego, Jarosław Fazan zwrócił uwagę na fakt, że miasto, mimo związków z licznymi wybitnymi artystami pióra, nie posiada pisarza, który byłby dla Krakowa tym, kim dla Dublina jest James Joyce, a dla Pragi Franz Kafka. Wskazał więc na potrzebę wytypowania takiego „nazwiska-marki”. Nazwisko to miałoby pełnić funkcję promocyjną, przyciągać turystów, a przede wszystkim nadać miastu określony status literacki.

Brak „nazwiska-marki”, z perspektywy gospodarczo-ekonomicznej odczuwany jako negatywny, powiązано również z brakiem mityzacji całości przestrzeni miejskiej. Kraków uznany został za „literacko pokawałkowany”, bowiem w ciągu stuleci kolejni wybitni twórcy oswajali i opowiadali jedynie jego fragmenty. Żadnemu z nich nie udało się stworzyć pełnego mitu miasta i ofiarować go swoim czytelnikom. Jedną z prelegentek zauważyła, że gród Kraka cierpi na pewien nadmiar pisarzy. Opinię tą potwierdzałyby tematyka wystąpień, obejmująca twórczość wielu różnych oraz, co istotne, równie ważnych i mocno związanych z Krakowem literatów. Wśród nich znaleźli się między innymi: Tadeusz Peiper, Karol Estreicher (mł.), Tadeusz Różewicz, Jerzy Pilch, Wit Szostak oraz Marcin Świetlicki.

Ostatni z autorów w omawianych przez Malwinę Mus kolejnych wersjach wiersza *Opluty* porusza kwestię zdobycia miasta przez pisarza. W pierwszym z utworów podmiot planuje, że pewnego dnia Kraków będzie należeć do niego. W następnym z goryczą wyznaje, że to marzenie nigdy się nie spełni, że skostniały miejski twór jest mu obcy i nie należy do niego, lecz do gołębi, turystów, Grzegorza Turnaua, Zbigniewa Preisnera i księdza Józefa Tischnera. W ostatniej odmianie *Oplutego* poeta stwierdza, że kiedyś identyfikował się z należącym do niego Krakowem, jednak teraz oddał go starcom i chłopcom z pokolenia „NIC”. Można przypuszczać, że Świetlicki ujął w tych kilku utworach historię każdego artysty, który próbuje objąć ramionami swej twórczości przestrzeń sfragmentaryzowaną i zawłaszczoną w ciągu wieków przez innych twórców.

W swoim referacie o Łodzi Izabella Adamczewska poruszyła problem miasta okrytego złą sławą, postrzeganego przez pryzmat swej fabrycznej przeszłości oraz rozpowszechnionych przez media historii zbrodni. W twórczości młodych pisarzy związanych z tym miastem (Przemysław Owczarek, *Miasto do zjedzenia*, Szymon Domagała-Jakuć, *Hotel Jahwe*) dostrzegła potrzebę stworzenia nowego mitu, który odmieniłby jego wizerunek. Inni prelegenci zauważyli, że artyści pióra nie zawsze ukazują daną przestrzeń w pozytywnym świetle, tworząc tym samym jej mit negatywny, fascynujący groteskową brzydotą, dziwnością postaci i wydarzeń, balansujący na granicy fikcji i rzeczywistości. Ten aspekt mitologizacji poruszano w wystąpieniach dotyczących Warszawy i Grochowa.

W trakcie panelu poświęconego Adamowi Zagajewskiemu Magdalena Fabiś, Maria Pawełczak i Anna Kuchta przedstawiły spojrzenie poety na kluczowe w jego życiu miasta: Lwów, Gliwice i Kraków oraz podjęły problem nieustającego poczucia bezdomności. Lwów, miejsce narodzin Zagajewskiego oraz miasto, z którego wraz z rodziną został wysiedlony, stał się dla twórcy przestrzenią mityczną, wyłaniającą się z opowiadań i wspomnień przodków. Gliwice, do których przybył i w których dorastał, choć miały dla niego swój urok, nigdy nie zastąpiły utraconego Lwowa. Kraków, w którym studiował, łączył cechy obu tych miast. To w nim poeta poszukiwał zagubionych w przeszłości wartości. Jednak Zagajewski, doświadczony przez przesiedlenia, wyrwania z rodzimej ziemi, stał się nomadą, niezdolnym do przywiązania się do jakiegokolwiek miejsca.

Podczas obrad wielokrotnie przywoływano kategorię miejsca autobiograficznego wprowadzoną do dyskursu przez Małgorzatę Czermińską. Warto zauważyć, że osobiste wyobrażenie artysty o miejscu autobiograficznym, funkcjonując w świadomości odbiorców, po jakimś czasie ponownie się upublicznia, przybierając na stałe formę nadaną przez pisarza. Przykładem może być tu „Rydłówka” w Bronowicach Małych, w której akcję swojego dramatu umieścił Stanisław Wyspiański. W ten sposób związał dworek raz na zawsze z *Weselem*. Miejszem zaś, które niestety nie zostało utrwalone na kartach żadnego z dramatów czy powieści jest słynny Dom Literatów, do grona mieszkańców którego zaliczali się: Jerzy Andrzejewski, Konstanty Ildefons Gałczyński, Leon Kruczkowski, Sławomir Mrożek, Tadeusz

Różewicz, Tadeusz Peiper oraz Wisława Szymborska. O „domu czterdziestu pisarzy” wspominała w swoim referacie dotyczącym *Legend i prawd domów literackich* Marta Wyka, a dokładną jego historię przedstawiła Anna Grochowska.

W trakcie konferencji ukazano wiele wątków związanych z przestrzenią miejską w twórczości literackiej oraz z jej oddziaływaniem na autorów. Łącznie zaprezentowano pięćdziesiąt referatów podzielonych na czternaście paneli tematycznych. Wśród prelegentów znaleźli się przedstawiciele Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Akademii Ignatianum, Politechniki Opolskiej, Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytetu Gdańskiego, Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytetu Łódzkiego, Uniwersytetu Opolskiego, Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, Uniwersytetu Śląskiego, Uniwersytetu Warszawskiego oraz Uniwersytetu Wrocławskiego. Każdy dzień obrad rozpoczynał się od wykładu inauguracyjnego „mistrza”. W tę rolę wcielili się kolejno: dr hab. Jarosław Fazan (*Krakowskie ścieżki Tadeusza Peipera*), prof. dr hab. Marta Wyka (*Legenda i prawda domów literackich*) oraz prof. dr hab. Franciszek Ziejka („*Z poetami do Krakowa i po Krakowie...*”).